ШКОЛЬНАЯ ПРАГРАМА

Л. Э. Сенкевіч, М. К. Грыцэнка, Н. А. Дабравольская

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

3 клас

Тэставыя работы з правіламі і заданнямі

Дапаможнік для вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання

Мінск

«Сэр-Віт»
2023

Ад аўтараў

Шаноўны трэцякласнік!

Рады прапанаваць табе дапаможнік для лепшага засваення пройдзеных тэм. Карыстаючыся ім, ты зможаш на пачатку кожнай тэмы паўтарыць патрэбнае правіла, папрацаваць над тэмай, а таксама праверыць узровень сваіх ведаў. Заданні вельмі цікавыя: скласці прыказкі, уставіць прапушчаныя літары, знайсці лішнія словы і г. д.

У дапаможніку шмат вершаў знакамітых беларускіх паэтаў, пісьменнікаў. Чытай правілы, выконвай практыкаванні, вучыся гаварыць па-беларуску. Прапануюцца практыкаванні для адпрацоўкі арфаграфічных навыкаў, шмат матэрыялу для развіцця маўлення і пашырэння лексічнага запасу.

Поспехаў табе, дружа, у вывучэнні роднай мовы.

Дапаможнік можа быць карысным і настаўнікам, таму што змяшчае ўсе правілы трэцяга класа, а таксама тэставыя работы. Прапанаваныя матэрыялы дазволяць паглыбіць веды вучняў, дадуць магчымасць не толькі адпрацаваць арфаграфічныя навыкі, але і разнастаіць практычныя заданні, найбольш эфектыўна арганізаваць індывідуальную і дыферэнцыраваную работу з улікам здольнасцей дзяцей. Многія заданні суправаджаюцца сістэмай пытанняў, якія будуць спрыяць арганізацыі паўтарэння на працягу ўсяго курса вывучэння мовы.

Дапаможнік можа выкарыстоўвацца як на ўроках, так і на факультатыўных і стымулюючых занятках.

Бацькі могуць выкарыстоўваць дапаможнік як для ліквідацыі прабелаў у ведах сваіх дзяцей, так і як даведнік, дзе ёсць усе правілы, якія спатрэбяцца пры вывучэнні мовы на працягу ўсяго навучальнага года.

Памятка! Апостраф пішацца пасля літар, якія абазначаюць цвёрдыя зычныя гукі, перад літарамі ***е***, ***ё***, ***ю***, ***я***, ***і***, калі паміж зычным і галосным вымаўляецца

[й’э] [й’у] [й’а] [й’і]

гук [й’]: *надвор’е, п’ю, аб’ява, вераб’і.*

Апостраф не пішацца пасля літары ***ў*** (у нескладовае):

[й’і] [й’э]

салаўі, здароўе.

Памятка! Раздзяляльны мяккі знак пішацца пасля літар ***л***, ***н***, ***з***, ***с***, ***ц***, якія абазначаюць мяккія гукі, і спалучэння літар ***дз*** перад ***е***, ***ё***, ***ю***, ***я***, ***і***: ***лье****цца, Арсе****нье****ў, Афана****сье****ў, пар****цье́****ры, Арка****дзье****ў.*

5. Прачытай сказ. Назаві першы зычны гук у кожным слове.

У цёплы летні дзень Ніна збірала сена.

[ц’] [л’] [дз’] [н’] [з’] [с’]

✶ ***Запомні сказ.*** Гэта дапаможа табе ўспомніць, пасля якіх мяккіх зычных пішацца раздзяляльны мяккі знак.

6. Устаў ***ь*** ці ***апостраф***.

Іл..я, паштал..ён, пад..ём, узмор..е, шампін..ён, аб..ём, сузор..е, Мар..ян, п..яўкі, грыл..яж, Аркадз..

жаўтадзюбыя птушаняты. Пачулі мяне і выцягнулі з гнязда галоўкі. Падумалі, што маці прыляцела з кормам. Каб не спудзіць птушанят, я спусціўся па лесвіцы на зямлю. Пафарбую дах і ўвосень. (*Часопіс «Вясёлка»*.)

✶ Складзі план тэксту.

____

____

____

3. Прачытай тэкст. На колькі частак яго можна падзяліць? Пазнач часткі літарамі **П**, **А**, **З**.

Пра зязюлю

Жылі-былі брат і сястра. Брат быў вельмі бедны, а сястра – дужа багатая. Аднойчы пайшоў брат да сястры, каб хоць кавалкам хлеба дапамагла.

Сястра скупая была, сказала, што ключы ад клеці згубіла. І пачала яна нібы шукаць ключы. Брат стаяў, стаяў пад акном, чакаў, чакаў і нарэшце не вытрымаў і пайшоў. На дарозе паваліўся і памёр ад голаду.

Сястра зразумела, што зрабіла дрэнна, і стала клікаць брата:

– Якуб, Якуб, вярніся. Ключы знайшліся!

Антонімы

Памятка! Словы з процілеглым значэннем называюцца **антонімамі**: *чысціня – бруд, мяккі – цвёрды, маўчаць – гаварыць.*

Папрактыкуйся.

1. Прачытай сказы. Адшукай антонімы, падкрэслі іх.

Яснае сонца праглянула скрозь цёмныя хмары. Ад такога жыцця не ведаю, ці плакаць, ці смяяцца. Пад сонцам шчодрым і скупым жыве і радасць, і трывога.

(*Паводле Р. Баравіковай.*)

2. Злучы словы з супрацьлеглым значэннем.

Вясёлы	захад
звонка	мір
усход	глуха
вайна	сумны

3. Прачытай усе словы. Знайдзі антонімы. Запішы іх парамі.

Лета, вечар, цямнець, маўчаць, святлець, брудны, мелкі, чысты, глыбокі, ноч, зіма, дзень, шумны, раніца, кароткі, ціхі, доўгі, гаварыць.

4. Замяні ў сказах словы ў дужках антонімамі.

(Цёплая) ____________________ ноч паволі апускалася на зямлю. (Хутка) ___________________ плылі шэрыя хмары. (Хадзіла) __________________ незвычайная цішыня. Зямля рыхтавалася да сну.

Словы-падказкі: павольна, халодная, стаяла.

5. Прачытай. Да ўстойлівых спалучэнняў левага слупка падбяры супрацьлеглыя па сэнсе з правага слупка. Злучы іх лініямі.

Ад рук адбіўся.	Вады ў рот набраць.
Ля́сы тачыць.	Трымаць у яжовых рукавіцах.
Трымаць вуха востра.	Не пакладаючы рук.
Сядзець, склаўшы рукі.	Варон лічыць.

Словы, аднолькавыя па гучанні, розныя па значэнні

Завяжы вузялок! У беларускай і рускай мовах ёсць словы, падобныя або аднолькавыя па гучанні, але розныя па значэнні.

Папрактыкуйся.

1. Прачытай, выпішы выдзеленыя словы, перакладзі іх на рускую мову.

Мы нядаўна пераехалі ў новую кватэру. Кватэра прасторная, у ёй тры пакоі. У прыхожай стаіць **шафа.** У шафе ляжаць і вісяць нашы **рэчы.** На сцяне вісіць **люстэрка.** У мяне ёсць свой **пакой.** У ім стаяць **канапа,** шафа для кніг, пісьмовы стол. На падлозе ляжыць мяккі **дыван.**

У беларускай мове	*У рускай мове*

(кішэня) ____________________ гадзіннік

(корань) ____________________ зуб.

✶ Абазнач суфіксы ў атрыманых словах.

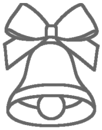

Алгарытм разбору слова па саставе.

1. Змяняем слова, знаходзім зменную частку, выдзяляем канчатак: *паводк**а** – паводк**ай**, паводк**у***.

2. Падбіраем да слова аднакаранёвыя словы, знаходзім у іх агульную частку, выдзяляем у слове корань: *па**вод**ка, **вад**а, пад**вод**ны, **вадз**яны, раз**водд**зе.*

3. Калі перад коранем ёсць частка слова, то гэта прыстаўка.

4. Калі пасля кораня і перад канчаткам ёсць частка слова, то гэта суфікс.

Паводка

7. Прачытай. Знайдзі ў словах прыстаўку, корань, суфікс і канчатак. Запішы па ўзоры.

Слова	Прыстаўка	Корань	Суфікс	Канчатак
узгоркі	уз-	-гор-	-к-	-і
прыморскі				
грыбнік				
ночанька				
пералескі				

Правер сябе!

Тэст

1. Выберы правільныя выказванні.

Суфікс – гэта:

☐ зменная частка слова;
☐ частка слова, якая ўтварае новыя словы;
☐ частка слова, якая стаіць пасля кораня і служыць для ўтварэння новых слоў.

2. Адзнач словы, якія не маюць суфікса.

☐ Ляснік;	☐ абход;	☐ бяроза;
☐ дарога;	☐ палявы;	☐ сцяжынка.

3. Адзнач словы, састаў якіх адпавядае схеме ⌒^.

☐ Ночка;	☐ домік;	☐ мячык;
☐ масток;	☐ школьны;	☐ сняжынка.

4. Адзнач суфіксы, з дапамогай якіх можна ўтварыць новыя словы ад слова ***рыба***.

☐ -к; ☐ -ав; ☐ -ак; ☐ -н.

5. Адзнач радок, у якім усе словы маюць суфікс ***-ак***.

☐ Замок, мара́к, замаразак, горка.
☐ Знак, адзнака, рыбак, падарунак.
☐ Вятрак, ранак, ляжак, прыгорак.

ЗМЕСТ

Ад аўтараў 3
Паўтарэнне вывучанага ў 2-м класе 4
Тэст. 8
Тэкст. 10
Прыметы тэксту. 10
Тэст. 12
План тэксту 15
Тэст. 20
Сказ 22
Прыметы сказа. Тыпы сказаў 22
Тэст. 23
Апавядальны сказ 25
Пытальны сказ 27
Тэст. 30
Пабуджальны сказ. 31
Клічныя сказы 33
Тэст. 36
Галоўныя і даданыя члены сказа 38
Дзейнік і выказнік – галоўныя члены сказа 38
Даданыя члены сказа 40
Тэст. 41
Значэнне слова 43
Адназначныя і мнагазначныя словы 43
Прамое і пераноснае значэнне слоў 46
Тэст. 47
Сінонімы 49
Антонімы 51
Словы, аднолькавыя па гучанні, розныя па значэнні . . 53
Тэст. 55
Склад слова 57
Роднасныя (аднакаранёвыя) словы. Корань слова 57
Тэст. 58

Корань. Чаргаванне гукаў у корані слова 59
Тэст. 62
Формы слова. Канчатак. 63
Тэст. 65
Прыстаўка 66
Тэст. 70
Суфікс 72
Тэст. 76
Часціны мовы 77
Назоўнік. 77
Адзіночны і множны лік назоўнікаў 80
Тэст. 83
Род назоўнікаў 84
Тэст. 88
Прыметнік 89
Змяненне прыметнікаў па родах .89
Тэст. 92
Змяненне прыметнікаў па ліках .93
Тэст. 96
Дзеяслоў 98
Дзеяслоў як часціна мовы 98
Тэст. 101
Адзіночны і множны лік дзеясловаў. 102
Тэст. 105
Час дзеясловаў 106
Тэст. 110
Змяненне дзеясловаў прошлага часу па родах 111
Тэст. 114
Правапіс ***не*** з дзеясловамі 116
Тэст. 118
Паўтарэнне. 120
Тэст. 124
Спіс выкарыстаных крыніц 126